

الزامات توسعه پایدار و ارزیابی توسعه پایدار محله‌ای (مطالعه موردی: محله اکباتان منطقه ۵ شهر تهران)^۱

سیدعلی علوی - استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تربیت مدرس
مهدی پورطاهری - استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تربیت مدرس
عبدالمطلب صابری* - دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تربیت مدرس

تأیید نهایی: ۱۳۹۳/۰۵/۲۱

پذیرش مقاله: ۱۳۹۲/۱۰/۳۰

چکیده

توسعه مفهومی است که اغلب به فرایند حرکت جامعه از نقطه‌ای به نقطه دیگر اطلاق می‌شود که جنبه‌های مختلفی از جمله رشد اقتصادی، تغییر ساختاری، صنعتی‌شدن، خودسکوفایی و اعتمادبه‌نفس فرهنگی، مذهبی و ملی و فردی را دربرمی‌گیرد. توسعه پایدار مفهوم جدیدی از رشد اقتصادی است؛ رشدی که عدالت و امکانات زندگی را برای تمام مردم جهان - و نه تعداد اندکی - برگزیده است. دو عامل توجه به نقش و اهمیت حکومت محلی و همچنین مقوله مشارکت شهروندان در اجرای تصمیمات در نیل به توسعه‌ای مناسب در مقیاس محلی همواره اهمیت زیادی داشته است. هدف از انجام‌دادن این پژوهش سنجش میزان پایداری در محله اکباتان بوده است. روش پژوهش حاضر با توجه به موضوع تحقیق، توصیفی - تحلیلی است و داده‌ها و اطلاعات به صورت اسنادی و پیمایشی جمع‌آوری شده است. در بخش تحلیلی، به فرضیات تحقیق و بررسی روابط بین متغیرهای مستقل و وابسته در محیط نرم‌افزار SPSS بررسی و آزمون شده است. محله اکباتان از نظر ابعاد پایداری، در شاخص‌های اجتماعی - فرهنگی، زیست‌محیطی و کالبدی به ترتیب با میانگینی برابر ۳/۶۹۷۷، ۳/۵۱۶۶ و ۳/۴۳۸۵ پایدار شناخته شده است و در بعد اقتصادی با میانگین ۲/۸۲۴۱ ناپایدار تلقی شده است.

واژه‌های کلیدی: اکباتان، توسعه پایدار، توسعه پایدار محله‌ای، محله‌محوری، SPSS.

۱. این پژوهش از پایان‌نامه کارشناسی ارشد با عنوان «ارزیابی عملکرد مدیریت شهری در پایداری محلات شهری، مورد مطالعه: محله اکباتان، منطقه ۵ شهر تهران» در دانشگاه تربیت مدرس استخراج شده است.

مقدمه

انسان‌ها در طول تاریخ به‌طور ذاتی به‌دنبال یک زندگی خوب بوده‌اند و در این راستا، برای بهبود شرایط زیست خود کوشیده‌اند از استعدادهای، توانمندی‌ها و ظرفیت‌ها و محیط اطراف خود حداکثر بهره را ببرند. از این‌رو، مسئله اصلی زندگی مطلوب و باکیفیت بوده است (فتاحی، ۱۳۹۱: ۱۵). در فرایند توسعه پایدار، سیاست‌های اقتصادی، مالی، تجاری، انرژی، کشاورزی و صنعتی به‌گونه‌ای طراحی شده است که توسعه اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی را تداوم بخشد. براین اساس، دیگر نمی‌توان برای تأمین مالی مصارف جاری، بدهی‌های اقتصادی‌ای ایجاد کرد که بازپرداخت آن بر عهده نسل‌های آینده است. درنهایت، توسعه پایدار به‌معنی نبود آسیب‌های اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی به نسل‌های آینده است (ازکیا، ۱۳۹۰: ۵۹-۶۰). به این ترتیب، می‌توان گفت پایداری در عمل موازنه‌ای است بین ضرورت‌های زیست‌محیطی و نیازهای توسعه که این موازنه از دو شیوه به‌دست می‌آید: الف) کاهش فشارها؛ ب) افزایش ظرفیت‌های موجود (زاهدی، ۱۳۸۶: ۱۹-۲۱). در یک سیستم پویا مانند جامعه بشری، پایداری به‌معنی ثبات تعادل در طول زمان بوده است؛ بنابراین، نمی‌توان این مفهوم را به‌راحتی اندازه گرفت؛ زیرا یک کیفیت غیرثابت است. پایداری فقط در صورتی به‌دست می‌آید که تمام نیروهای برهم‌زننده تعادل حذف شوند یا نیروهای مخالف، آن را خنثی کنند (ابراهیم‌زاده، ۱۳۸۹: ۶۶-۶۷). هنگامی که کمیسیون جهانی محیط‌زیست و توسعه^۱ در سال ۱۹۸۷ گزارش خود را با عنوان «آینده مشترک ما»^۲ ارائه داد، به‌دنبال پرداختن به کنش بین محیط‌زیست و اهداف توسعه از طریق فرموله کردن تعریف توسعه پایدار بوده است. پس از آن زمان، در مبحث استفاده از توسعه پایدار سه جنبه به رسمیت شناخته شده است:

اقتصادی: سیستم اقتصادی پایدار باید توانایی تولید کالاها و خدمات اساسی را به‌صورت مداوم برای حفظ سطح کنترل دولت به‌منظور جلوگیری از آسیب‌های ناشی از عدم تعادل بخشی به تولیدات کشاورزی و صنعتی، در پی بدهی خارجی داشته باشد.

زیست‌محیطی: یک سیستم پایدار زیست‌محیطی باید پایه‌های منابع پایدار را حفظ کند، از بهره‌برداری بیش از حد از منابع تجدیدپذیر اجتناب ورزد، سرمایه‌گذاری لازم را به‌منظور ساخت جایگزین کافی و مناسب برای منابع غیرقابل تجدید داشته باشد. این موارد شامل حفظ و نگهداری تنوع زیستی، پایداری جو و دیگر کارکردهای اکوسیستم نیز شده است.

اجتماعی: نظام پایدار اجتماعی باید در دستیابی به عدالت توزیعی، ارائه مناسب خدمات اجتماعی مانند آموزش و بهداشت، برابری جنسیتی و مسئولیت‌پذیری سیاسی و مشارکت موفق عمل کند (هاریس، ۲۰۰۰: ۵-۶).

پیترهال بنیادهای توسعه شهری پایدار را در کنفرانس بین‌المللی برلین (۲۰۰۰) در هفت عنوان بیان کرده است:

۱. اقتصاد شهری پایدار؛ کار و درآمد مناسب؛ ۲. جامعه شهری پایدار؛ همبستگی و یکپارچگی اجتماعی؛ ۳. سرپناه شهری پایدار؛ خانه‌سازی شایسته در استطاعت همه؛ ۴. محیط‌زیست شهری پایدار؛ اکوسیستم‌های باثبات؛ ۵. دسترسی شهری پایدار؛ تحرک همراه حفاظت منابع؛ ۶. زندگی شهری پایدار؛ ایجاد شهر زیست‌پذیر؛ ۷. مردم‌سالاری شهری پایدار؛ قدرتمندسازی شهروندی (کریمی، ۱۳۸۸: ۸۳).

آلکس جوزا و دیوید براون (۲۰۰۵: ۵) جنبه‌های توسعه پایدار را چنین ذکر کرده‌اند:

الف) کاهش گازهای گلخانه‌ای؛ ب) کاهش مصرف آب و انرژی؛ ج) مدیریت ضایعات شهری؛ د) حفاظت از محیط‌زیست طبیعی؛ ه) بهبود کیفیت زندگی در محله؛ و) ترویج فعالیت‌ها، روش‌های مدیریتی و فرایندهای تصمیم‌گیری که از توسعه پایدار حمایت کرده‌اند.

امروزه با آشکارشدن نتایج ضعیف راهکارهای تجویزی و دولت‌محور، طرح‌های توسعه شهری توجه دولت‌ها به سطوح پایین‌تر برنامه‌ریزی و مدیریت و ابعاد ملموس زندگی شهری جلب شده است. بدین ترتیب، متخصصان و مسئولان به مفاهیم محله‌ای و بهره‌برداری از پتانسیل‌های اجتماع محلی^۱ توجه کرده‌اند (مطوف، ۱۳۸۷: ۴).

در این چارچوب، پرسش اصلی پژوهش عبارت است از:
وضعیت محله مورد مطالعه (اکباتان) از نظر پایداری چگونه بوده است؟
با توجه به این پرسش، فرضیه پژوهش بدین صورت تصریح شده است:
پایداری محله‌ای در محله مورد مطالعه (اکباتان) در سطح بالایی قرار دارد.

مبانی نظری

توسعه پایدار الگو و پارادایمی در زمینه‌های مختلف در سطح جهان است. کارشناسان و متخصصان در سال ۱۹۹۶ در زمینه مسائل مربوط به محیط مسکونی، ده مسئله مهم و مشخص را درمورد جامعه، اقتصاد و محیط‌زیست برای دستیابی به توسعه مسکونی پایدار تصویب کردند (چو^۲، ۲۰۱۱: ۱۴-۲۸؛ سرایی، ۱۳۸۹: ۳۸). مفهوم توسعه پایدار را می‌توان روش‌های گوناگون در قالب مفاهیم متنوعی چون بیان چشم‌اندازها، تبادل ارزش‌ها، توسعه اخلاقی، بازسازماندهی اجتماعی، فرایند تحول به سمت آینده بهتر، به مخاطره نینداختن کیفیت محیط‌زیست، توانمندسازی مردم، ایجاد ظرفیت‌های جدید، احترام به اطلاعات و دانش بومی، افزایش آگاهی‌ها و اطلاعات، رساندن انسان به مرحله رضایت از زندگی خویش و آزادی انتخاب و برابری در دسترسی به فرصت‌ها دانست که همه آن‌ها به‌نوعی تبیین‌کننده ایده محوری توسعه پایدار، یعنی برآورده‌ساختن نیازهای نسل حاضر با در نظر گرفتن نیاز نسل‌های آتی است (افتخاری، ۱۳۹۲: ۲۲).
تعریف کلاسیک و سنتی برانت‌لند^۳، تمرکز این مفهوم را بر مردم و برابری بین نسل فعلی و آینده روشن ساخته است. در این زمینه، توسعه نه تنها به موفقیت اقتصادی، بلکه به سلامتی، انسجام اجتماعی، کیفیت زندگی و کیفیت زیست‌محیطی توجه دارد. چهار هدف عمده توسعه پایدار عبارت‌اند از: ۱. مراقبت از سطوح بالا و پایداری رشد اقتصادی و استخدام؛ ۲. پیشرفت اجتماعی که نیازهای همه را به رسمیت می‌شناسد؛ ۳. حفاظت مؤثر از محیط‌زیست؛ ۴. استفاده عاقلانه و محتاطانه^۴ از منابع طبیعی. در نتیجه، توسعه پایدار درمورد حفظ و بهبود کیفیت زندگی انسانی (اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی) است. ارتباطات یادشده به معنی این نیست که بین اولویت‌های اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی ارتباط ضعیفی وجود دارد، بلکه به‌منظور پیوند آن‌ها با هم، باید راه‌حلهایی به‌دست آید (برتون و همکاران، ۲۰۰۳: ۵). اصطلاح توسعه پایدار، به خودی خود یک پارادوکس بوده است. به‌نظر می‌رسد کنار هم گذاشتن دو اصل آشتی‌ناپذیر و متضاد یعنی پایداری زیست‌محیطی و توسعه اقتصادی مشکل باشد (برتون، ۲۰۰۰: ۶). تعاریف مطرح‌شده این مفهوم را به ذهن متبادر می‌سازد که ارزش جهان طبیعی به‌دلیل حمایت از زندگی انسانی و لذت‌بردن از آن، اهمیت دارد و توسعه پایدار شامل سه بعد اقتصادی، اجتماعی و محیطی می‌شود (پورطاهری، ۱۳۸۹: ۶؛ افتخاری، ۱۳۹۰: ۳۱۱-۳۱۲). مای و همکاران شاخص‌های پایداری شهری را در چهار موضوع کاهش منابع، افزایش کاربری مسکونی، پایداری اجتماعی و یکپارچگی دانسته‌اند. این موارد به‌طور تفصیلی در جدول ۱ نشان داده می‌شود.

1. Community
2. Cho
3. Brundtland
4. Prudent Use

جدول ۱. شاخص‌های پایداری از نظر مای و همکاران

موضوع	شاخص‌های پیشنهادشده
کاهش منابع	۱. کاهش استفاده از انرژی تولیدشده از منابع سوخت غیر فسیلی؛ ۲. استفاده از آب؛ ۳. کاهش استفاده از برق.
افزایش کاربری مسکونی	۱. بیماری‌های تنفسی در بچه‌های زیر ۱۶ سال؛ ۲. انتشار گازهای گلخانه‌ای؛ ۳. زیاده‌روی در مصرف اسید به‌صورت بحرانی بر خاک کشاورزی حساس؛ ۴. ظرفیت باقیمانده در محل‌های دفن زباله.
پایداری	۱. میزان امید به زندگی در سال‌های تولد؛ ۲. تعداد افراد ساکن در منازل محلی موقت؛ ۳. نسبت دانش‌آموز کارمندان در هر سال؛ ۴. تعداد خانوارهای در خط فقر یا زیر خط فقر.
یکپارچگی	۱. وفور گونه‌های اصلی در زیستگاه‌های منطقه‌ای کلیدی.

منبع: کریمی (۱۳۸۸: ۸۳)

توسعه پایدار محلی

توجه به نقش و اهمیت حکومت محلی و همچنین مشارکت شهروندان در اجرای تصمیمات دو عامل مهم نیل به توسعه‌ای مناسب در مقیاس محلی بوده است؛ بنابراین، بهترین نقطه شروع حرکت به سوی پایداری محسوب شده است (بیگلری، ۱۳۸۹: ۶۸-۶۹). بخش عمده‌ای از توسعه محله‌ای پایدار، به رسمیت‌شناختن این مسئله است که شهر یا محله فقط مجموعه‌ای از ساختمان‌ها نیست، بلکه محله متشکل از مردمی است که با مشکلات و مسائل مشترک خود، از طریق ظرفیت‌های دست‌نخورده برای توانمندسازی روبه‌رو می‌شوند. محله از لحاظ جغرافیایی مکان‌محور است و تعریف آن مبتنی بر مکان صورت می‌گیرد و از لحاظ جامعه‌شناختی به مردم و علائق آن‌ها توجه دارد (فیلبس و هارد، ۲۰۰۹: ۳). میشل^۱ (۱۹۹۷) جنبه‌های کلیدی توسعه پایدار محلی را چنین بیان کرده است: توانمندسازی مردم محلی، خوداتکایی و عدالت اجتماعی. نوزیک^۲ (۱۹۹۳) اصول توسعه محلی پایدار را موارد زیر دانسته است: الف) خوداتکایی اقتصادی؛^۳ ب) پایداری زیست‌محیطی؛^۴ ج) کنترل محله؛^۵ د) برآوردن نیازهای فردی؛^۶ ه) ساخت فرهنگ جامعه.^۷ پرتی^۸ (۱۹۹۴) در گونه‌شناسی چگونگی مشارکت مردم در برنامه‌های توسعه، درمورد توسعه پایدار محلی چنین نوشته است: توسعه محلی هنگامی پایدار است که حداقل سطح پنجم مشارکت یا مشارکت کارکردی را به ارمغان آورد؛ یعنی گروهی از مردم محلی برای دستیابی به اهداف از پیش تعیین‌شده مرتبط با طرح توسعه تشکیل شود (ریچارد و هارد، ۲۰۰۲: ۲۳۴). توسعه محله پایدار درمورد محله‌ای صدق می‌کند که در آن تمام بخش‌ها (دولتی، خصوصی و گروه‌های داوطلبانه) و تعداد زیادی از شهروندان به‌طور آگاهانه حضور دارند و برای تداوم و رشد منظم در سطح محله فعالیت می‌کنند. آینده‌پژوهان^۹ سرمایه اجتماعی مانند کینگ و استیورز^{۱۱} این امر را مستلزم دموکراتیزه‌شدن امور اجرایی دولتی و عمومی دانسته‌اند (دانیلز، ۲۰۰۱: ۶۱). لئام لئونارد و پائولو کینی^{۱۲} از قول دیوید کامرون^{۱۳} نخست‌وزیر انگلیس می‌نویسند: تعبیر وی برای محلات پایدار «جامعه بزرگ»^{۱۴} بوده است. جامعه بزرگ فقط دو کلمه نیست، بلکه فلسفه هدایت جامعه‌ای است که نیروهای پیشرو را برای پیشرفت مسئولیت‌پذیری اجتماعی کنترل می‌کند. این مفهوم یک مجموعه کامل از رویکردهایی

1. Mitchell
2. Nozick
3. Economic self-reliance
4. Ecological sustainability
5. Community control
6. Meeting individual needs
7. Building a community culture
8. Pretty
9. Typology of how people participate in development programmes
10. Futurists
11. King and Stivers
12. Liam Leonard and Paula Kenny
13. David Cameron
14. Big society

است که می‌خواهد انحصارات دولتی^۱ را بشکند، به سازمان‌های خیریه، مؤسسات اجتماعی و شرکت‌ها اجازه دهد تا خدمات عمومی را فراهم کنند، قدرت به محلات واگذار^۲ شود و دولتی پاسخگو^۳ ایجاد شود (لئونارد و بری^۴، ۲۰۱۰: ۱۵). دربارهٔ اتخاذ تصمیم جهانی واحد دربارهٔ توسعه پایدار که دستور کار ۲۱^۵ شناخته می‌شود، مشورت‌هایی بین ۱۷۹ نمایندهٔ دولت حاضر در کمیسیون صورت گرفت. دستور کار ۲۱ بر این مسئله تأکید دارد که مقامات محلی در هر کشور برای رسیدن به اجماع و توافق در زمینهٔ برنامه‌های جوامع مدنظر خود، به فرایند مشورتی نیاز دارند. دولت‌های محلی، نقش چسبی^۶ را دارند که تفکر جهانی را با عنصر عمل محلی پیوند می‌دهند. امروزه نیز فراخوانی برای عمل کردن طبق دستور کار ۲۱ اهمیت دارد؛ زیرا به دستیابی به سه مورد از ضروری‌ترین نیازهای زمان ما اشاره می‌کند:

- نیاز به حفاظت زیست‌محیطی شامل هوا، آب، خاک و تنوع زیستی که زندگی به آن بستگی دارد؛
- نیاز به توسعهٔ اقتصادی برای غلبه بر فقر؛
- نیاز به عدالت اجتماعی و تنوع فرهنگی تا محلات بتوانند ارزش‌های خود را در پرداختن به مسائل بیان کنند (ویلیس، ۲۰۰۶: ۲-۳؛ رسلند، ۲۰۰۰: ۹۹).

شاخص‌ها و اهداف توسعه پایدار محلی

شاخص‌های اطلاعاتی را برای محلات تهیه می‌کنند تا پایداری یا ناپایداری هر یک مشخص شود و شاخص برگزیده هشدار می‌دهد و به محلات برای تشخیص موارد مورد نیاز برای برطرف کردن مشکلات یاری می‌رساند. در نتیجه، برنامه‌ریزان شهری به شاخص‌هایی که برای فضاهای شهری و محلات انتخاب می‌کنند، توجه زیادی نشان می‌دهند (مؤمنی و همکاران، ۲۰۱۱: ۶۷). شاخص‌های توسعه پایدار شامل موارد زیر می‌شوند: الف) تمرکز بر دارایی‌ها؛ ب) درگیر کردن ساکنان محلی؛ ج) ارزش‌های محلی پیش‌تاز؛ د) ادغام در حیطهٔ مسائل گوناگون؛ ه) تمرکز بر آینده؛ و) ارزیابی توزیع منابع و فرصت‌ها (متر، ۱۹۹۹: ۸). توسعهٔ شبکهٔ فضایی به‌تنهایی تأمین‌کنندهٔ اهداف توسعهٔ محله‌ای نیست. به محله‌های شهری به‌دلیل شبکهٔ تعاملات اجتماعی و روابط اجتماعی پایدار و حس تعلق خاطر و مسئولیت‌پذیری میان ساکنان یک محله توجه شده است (معصومی، ۱۳۹۰: ۶۲-۶۳). براساس مطالعات، اهداف شناخته‌شده در چارچوب سطح محلی عبارت‌اند از: ۱. توانایی (اختیارداشتن) تقویت مهارت و ایجاد محیط پاسخگو برای توسعه پایدار محلی در طول اقدامات ملی مورد توجه قرار گرفته است؛ ۲. داشتن چشم‌اندازی مشترک و فرهنگی که شکل‌گیری فرهنگ نقدکردن مشترک فرایندهای توسعه پایدار را در همهٔ سطوح تقویت کرده است؛ ۳. نهادینه کردن فرصت‌ها برای حکومت محلی، شهروندان، صاحبان کسب‌وکار و همهٔ اعضای جامعه برای مشارکت در برنامه‌ریزی توسعه پایدار محلی و ساخت بخش‌ها و اجتماعات محلی پایدار؛ ۴. یکپارچه کردن برنامه‌ریزی توسعه پایدار محلی با فرایندهای برنامه‌ریزی رسمی در سطح اجتماع محلی و بخش‌ها؛ ۵. ایجاد چارچوب‌های توسعه پایدار مبتنی بر بخش‌ها به‌منظور راهنمایی دخالت‌های توسعه‌ای در بخش‌ها (کریمی، ۱۳۸۵: ۱۸). به‌طور خلاصه، محله اکوسیستمی است که از طریق درجهٔ پایداری سنجیده می‌شود. بر مبنای این مدل، اهداف توسعه پایدار محله‌ای به شرح جدول ۲ است (برتون و همکاران، ۲۰۰۳: ۱۱-۱۲).

1. State monopolies
2. Devolving
3. More accountable
4. Leonard & Barry
5. Agenda 21
6. Glue

جدول ۲. ارتباط بین اهداف کلیدی پایداری محله‌ای از دید برتون

اهداف	مداخله عوامل ذی‌نفع	افزایش استقلال محلی	هم‌پیوندی	تنوع	پاسخ‌دهی به مکان	قطعیت‌پذیری
اجتماعی						
۱. محله	#	#	*	*	*	*
۲. عدالت	*	*	*	#	-	-
۳. زندگی سالم	*	#	#	*	-	-
۴. ایمنی و امنیت	*	-	#	*	-	*
۵. انتخاب	*	#	#	#	*	*
۶. تصمیم‌گیری محلی	#	#	*	-	#	#
اقتصادی						
۷. تولید ثروت	*	*	#	*	-	*
۸. استخدام	*	#	#	*	-	*
زیست‌محیطی						
۹. کیفیت محیطی	*	-	-	#	#	*
۱۰. حفاظت حیات‌وحش و حومه	*	-	*	#	#	-
۱۱. منابع طبیعی	*	#	-	-	#	#
۱۲. گازهای گلخانه‌ای	*	#	*	*	-	-
# ارتباط مستقیم	* ارتباط غیرمستقیم	- بدون ارتباط				

منبع: برتون و همکاران (۲۰۰۳: ۱۳)

کنش محلی (دیدگاه پایین به بالا) رویکردی اجماعی برای اقدام عملی است و محلات می‌توانند به‌عنوان عنصر بنیادی و اساسی در ساختار سلسله‌مراتبی در نواحی شهری خدمات‌رسانی کنند که این امر برای رسیدگی به پایداری در مقیاس توسعه محله‌ای مناسب است (لیانگ چان و همکاران، ۲۰۰۴: ۱۳۳).

روش پژوهش

روش پژوهش حاضر با توجه به موضوع آن از نوع توصیفی-تحلیلی بوده است و داده‌ها و اطلاعات به‌صورت اسنادی و پیمایشی جمع‌آوری شده است. به‌این‌ترتیب، برای مطالعه منابع داخلی و خارجی برای نگارش ادبیات و مبانی نظری تحقیق و بررسی سابقه و پیشینه و نظریات در زمینه موضوع پژوهش از روش اسنادی و کتابخانه‌ای استفاده شد. در روش میدانی نیز از طریق پرسشنامه و مشاهدات میدانی، داده‌های مورد نیاز تحقیق گردآوری شد. در بخش تحلیلی، بررسی و آزمون فرضیات تحقیق و بررسی روابط بین متغیرهای مستقل و وابسته در محیط نرم‌افزار آماری SPSS صورت گرفته است. با توجه به اینکه در آزمون نرمال بودن داده‌ها مشخص شد توزیع داده‌ها نرمال نبوده است، به‌منظور آزمون فرضیه پژوهش از آزمون ناپارامتری نسبت^۱ استفاده شده است.

شناخت محدوده مورد مطالعه

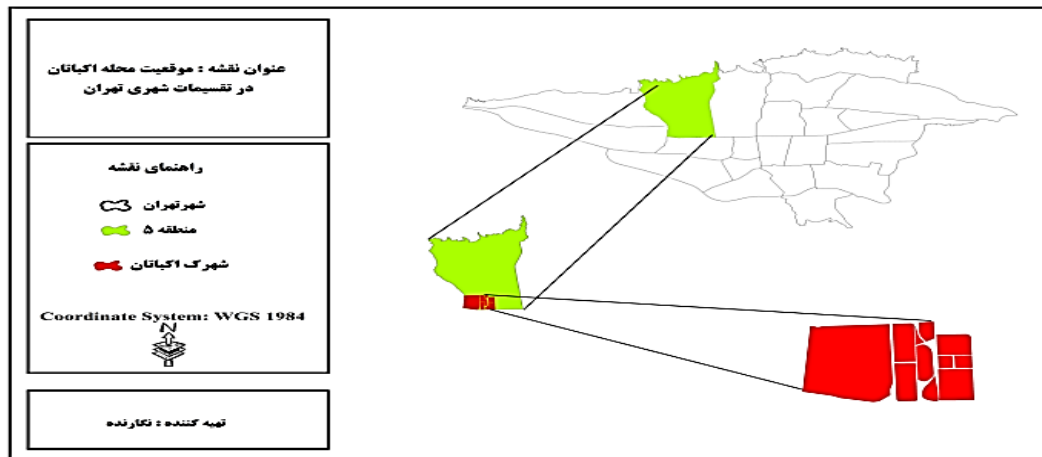
در سال ۱۳۵۵، در ۲ کیلومتری میدان آزادی در زمینی به مساحت ۲۴۰ هکتار، طرح احداث یک مجتمع مسکونی با عنوان شهرک اکباتان به تصویب دولت رسید. هدف از ایجاد شهرک تهیه مسکن برای طبقه متوسط تهران بود و باید طرح مذکور در دوره پنج‌ساله در سال ۱۳۶۰ به پایان می‌رسید. آپارتمان‌های شهرک باید در سه فاز (فاز اول: ۵۶۰۱، فاز دوم: ۵۷۷۲ و فاز سوم: ۲۰۸۶ واحد مسکونی و در مجموع در ۳۳ بلوک) آماده تحویل می‌شد. روند تحولات جمعیتی این محله در آخرین سرشماری در سال ۱۳۹۰ طبق جدول ۳ گزارش شده است.

جدول ۳. روند تحولات جمعیتی شهرک اکباتان در آخرین سرشماری در سال ۱۳۹۰

سال سرشماری	جمعیت کل	تعداد زن	تعداد مرد	خانوار	بعد خانوار
۱۳۹۰	۴۴۹۸۱	۲۲۷۰۲	۲۲۲۷۹	۱۳۸۰۷	۳/۲۵۷

مأخذ: معاونت فرهنگی و اجتماعی شهرداری ناحیه ۶، ۱۳۹۰.

جمعیت کل محله اکباتان طبق سرشماری سال ۱۳۹۰، برابر با ۴۴۹۸۱ نفر بوده است. جمعیت محله از ۲۲۷۰۲ نفر زن و ۲۲۲۷۹ نفر مرد تشکیل یافته است. تعداد خانوار برابر با ۱۳۸۰۷ نفر و بعد خانوار در این سال برابر با ۳/۲۵۷ نفر بوده است.

شکل ۱. موقعیت محله اکباتان در منطقه ۵ تهران

منبع: نگارندگان

بحث و یافته‌ها

در فرضیه پژوهش تبیین شده است پایداری محله‌ای در محله مورد مطالعه (اکباتان) در سطح بالایی قرار دارد. در این راستا، برای آزمون فرضیه از آزمون ناپارامتری نسبت استفاده شده است. ابتدا در جدول جداگانه آمارهای توصیفی مربوط به ابعاد پایداری محله‌ای نشان داده می‌شود و سپس آزمون مورد نظر و نتایج آن بیان می‌شود. برای این کار مقوله پایداری محله‌ای به چهار بعد مهم تقسیم شده است که عبارت‌اند از: بعد اجتماعی- فرهنگی، بعد اقتصادی، بعد زیست‌محیطی و بعد کالبدی.

شاخص اجتماعی- فرهنگی پایداری محله‌ای

شاخص اجتماعی- فرهنگی شامل متغیر هویت، امنیت و ایمنی، سرزندگی و تعلق خاطر می‌شود.

جدول ۴. آمار توصیفی گویه‌های شاخص اجتماعی- فرهنگی پایداری محله‌ای

میانگین شاخص	شاخص‌های خیلی زیاد					میانگین شاخص	گویه‌های متناظر با مقوله پایداری
	(۱) کم	(۲) کم	متوسط (۳)	زیاد (۴)	خیلی زیاد (۵)		
هویت ۳/۶۲۵	۴/۰۷	۱۱۶	۲۰۰	۵۰	۷	۸	در محله ما مساجد، پارک‌ها و ساختمان‌هایی وجود دارد که محله با آن شناخته می‌شود.
	۳/۵۲	۸	۱۹۸	۱۶۸	۰	۷	به نظر من محله اکباتان از محلات قدیمی کلان‌شهر تهران است.
۴/۳۲	۴۷	۱۷۹	۱۵۲	۴۳	۷	۰	به نظر من محله اکباتان از محلات با هویت کلان‌شهر تهران است.
	۳۹/۹	۴۷	۳۹/۹	۱۱/۳	۱/۸	۰	

ادامه جدول ۴. آمار توصیفی گویه‌های شاخص اجتماعی - فرهنگی پایداری محله‌ای

گویه‌های متناظر با مقوله پایداری	شاخص‌های آماری	خیلی زیاد (۵)	زیاد (۴)	متوسط (۳)	کم (۲)	خیلی کم (۱)	میانگین شاخص
وجود نهادهایی مثل صندوق قرض‌الحسنه و مؤسسات خیریه شورایی بر افزایش هویت محله تأثیر گذارند.	فراوانی	۱۵	۱۳۱	۱۶۳	۵۰	۲۲	۲/۸۲
	درصد	۳/۹	۳۴/۴	۴۲/۸	۱۳/۱	۵/۸	
اگر غریبه‌ای واحد محله شود، ساکنان متوجه می‌شوند.	فراوانی	۴۵	۸۰	۱۹۱	۵۸	۷	۲/۷۴
	درصد	۱۱/۸	۲۱	۵۰/۱	۱۵/۲	۱/۸	
برای تردد بانوان و کودکان پس از ساعت ۹ شب امنیت لازم وجود دارد.	فراوانی	۰	۱۴	۵۹	۱۶۰	۱۴۸	۴/۱۶
	درصد	۰	۳/۷	۱۵/۵	۴۲	۳۸/۸	
در محله مکان‌های حادثه‌خیز ترافیکی وجود ندارد.	فراوانی	۸	۱۴	۱۶۷	۱۶۳	۲۹	۳/۵۰
	درصد	۲/۱	۳/۷	۴۳/۸	۴۲/۸	۷/۶	
در محله عوامل و نیروهای حراست حضور دارند.	فراوانی	۱۵	۷۹	۲۲۹	۵۱	۷	۲/۸۸
	درصد	۳/۹	۲۰/۷	۶۰/۱	۱۳/۴	۱/۸	
در محله مراکز خرید و گذران اوقات فراغت به اندازه کافی وجود دارد.	فراوانی	۰	۷	۶۴	۲۶۱	۴۹	۳/۹۲
	درصد	۰	۱/۸	۱۶/۸	۶۸/۵	۱۲/۹	
فضاهای مناسب در محله برای برگزاری مراسم‌ها و اعیاد ملی و مذهبی وجود دارد.	فراوانی	۰	۷	۸۸	۲۳۰	۵۶	۳/۸۸
	درصد	۰	۱/۸	۲۳/۱	۶۰/۴	۱۴/۷	
مکان‌های ورزشی و فرهنگی در محله به اندازه کافی وجود دارد.	فراوانی	۰	۲۲	۵۸	۷۴	۲۲۷	۴/۳۳
	درصد	۰	۵/۸	۱۵/۲	۱۹/۴	۵۹/۶	
در محله فضاهای مخصوص پیاده‌روی و دوچرخه‌سواری وجود دارد.	فراوانی	۰	۱۴	۳۶	۹۶	۲۳۵	۴/۴۵
	درصد	۰	۳/۷	۹/۴	۲۵/۲	۶۱/۷	
فضاهای مخصوص بازی کودکان در محله به میزان کافی وجود دارد.	فراوانی	۰	۲۲	۲۸	۲۸۹	۴۲	۳/۹۲
	درصد	۰	۵/۸	۷/۳	۷۵/۹	۱۱	
در صورت بهبود وضعیت اقتصادی خانوار حاضر به ترک محله خود نیستیم.	فراوانی	۷	۱۴	۶۶	۲۰۷	۸۷	۳/۹۳
	درصد	۱/۸	۳/۷	۱۷/۳	۵۴/۳	۲۲/۸	
حاضر به همکاری در راستای رفع مشکلات محله خود هستیم.	فراوانی	۰	۷	۲۰۵	۱۳۹	۳۰	۳/۵۰
	درصد	۰	۱/۸	۵۳/۸	۳۶/۵	۷/۹	
اگر بخواهم دوست جدیدی انتخاب کنم، ترجیح می‌دهم از هم‌محله‌ای‌هایم باشد.	فراوانی	۷	۱۶	۱۸۳	۱۵۲	۲۳	۳/۴۴
	درصد	۱/۸	۴/۲	۴۸	۳۹/۹	۶	
با همسایگان و اهالی محل معاشرت و مراوده اجتماعی دارم.	فراوانی	۱۵	۲۲	۱۴۷	۱۶۸	۲۹	۳/۴۶
	درصد	۳/۹	۵/۸	۳۸/۶	۴۴/۱	۷/۶	

منبع: نگارندگان

میزان پایداری محله‌ای در شاخص اجتماعی - فرهنگی

در جدول ۵ آمار توصیفی پایداری محله‌ای در شاخص اجتماعی - فرهنگی مشاهده می‌شود. میانگین به‌دست‌آمده ۳/۶۹۷۷ در این شاخص، بالاتر از حد متوسط لیکرت بوده است. پایین‌ترین میزان پاسخگویی به گویه‌های متناظر در این بخش ۲/۸۸ و بالاترین میانگین ۴/۲۹ به‌دست آمده است.

جدول ۵. آمار توصیفی متغیر پایداری محله‌ای در شاخص اجتماعی - فرهنگی

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف معیار	کمترین	بیشترین
پایداری اجتماعی - فرهنگی	۳۸۱	۳/۶۹۷۷	۰/۳۲۴۰۲	۲/۸۸	۴/۲۹

منبع: نگارندگان

با توجه به نتایج جدول ۵، تعداد پاسخ‌ها به گویه‌های مختلف پایداری اجتماعی- فرهنگی که کوچک‌تر یا مساوی ۳ بوده است، ۲۲ است. ارزش مشاهده‌شده در این طبقه‌بندی ۰/۰۶ بوده است. همچنین تعداد پاسخ‌های قرارگرفته در طبقه‌بندی ۲ که به‌عبارتی بزرگ‌تر از ۳ بوده‌اند، ۳۵۹ بوده است. با توجه به اینکه ارزش آزمون در Binomial Test ۰/۵۰ لحاظ شده است و در گروه ۲ ارزش مشاهده‌شده ۰/۹۴ بوده است ($p > ۰/۵۰$) و همچنین با توجه به اینکه سطح معنی‌داری در این جدول کمتر از ۰/۰۵ بوده است، فرضیه H0 رد می‌شود و فرضیه H1 تأیید می‌شود. درواقع، می‌توان استنباط کرد میزان پایداری محله‌ای در بعد اجتماعی- فرهنگی در محله مورد مطالعه (اکباتان) در سطح بالایی قرار گرفته و فرضیه اول پژوهش تأیید شده است. دلیل این موضوع مشارکت مردم با مراکز فرهنگی و مذهبی و اهتمام شورایاری و هیئت مرکزی بلوک‌ها در افزایش حس مشارکت و نهادینه‌کردن فرهنگ هم‌یاری در بین ساکنان و برنامه‌های مختلف این نهادها در امور فرهنگی و اجتماعی بوده است.

جدول ۶. میزان معنی‌دار بودن پایداری محله‌ای شاخص اجتماعی- فرهنگی در محله اکباتان با آزمون (Binomial Test)

طبقه‌بندی	تعداد	ارزش مشاهده‌شده	ارزش آزمون	سطح معنی‌داری
گروه ۱	۲۲	۰/۰۶		
گروه ۲	۳۵۹	۰/۹۴	۰/۵۰	۰/۰۰۰ ^a
جمع	۳۸۱	۱/۰۰		

a مبتنی بر شاخص تقریبی Z

منبع: نگارندگان

شاخص اقتصادی پایداری محله‌ای

شاخص اقتصادی شامل متغیر نظام فعالیت می‌شود.

جدول ۷. آمار توصیفی گویه‌های شاخص اقتصادی پایداری محله‌ای

گویه‌های متناظر با مقوله پایداری	شاخص‌های آماری	خیلی زیاد (۵)	زیاد (۴)	متوسط (۳)	کم (۲)	خیلی کم (۱)	میانگین شاخص
در محله برنامه‌های اشتغال ساکنان نظیر تشکیل تعاونی‌ها وجود دارد.	فراوانی	۲۹	۲۴۲	۸۱	۲۲	۷	۲/۳۱
فعالیت‌های اقتصادی موجود در محل برای ساکنان مزاحمت‌هایی نظیر سروصدا و شلوغی ایجاد نمی‌کند.	فراوانی	۱۵	۳۰	۱۵۳	۱۷۶	۷	۳/۳۴
	درصد	۳/۹	۷/۹	۴۰/۲	۴۶/۲	۱/۸	۲/۹۵۵

منبع: نگارندگان

میزان پایداری محله‌ای در شاخص اقتصادی

جدول ۸ آمار توصیفی پایداری محله‌ای در شاخص اقتصادی را نشان می‌دهد. میانگین بعد اقتصادی ۲/۸۲۴۱ و پایین‌تر از حد متوسط لیکرت بوده است. پایین‌ترین میزان پاسخگویی به گویه‌های متناظر در این بخش ۱/۵۰ و بالاترین میانگین ۴/۰۰ به‌دست آمده است.

جدول ۸. آمار توصیفی متغیر پایداری محله‌ای در شاخص اقتصادی

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف معیار	کمترین	بیشترین
پایداری اقتصادی	۳۸۱	۲/۸۲۴۱	۰/۵۸۰۸۷	۱/۵۰	۴/۰۰

منبع: نگارندگان

با توجه به نتایج جدول ۹، تعداد پاسخ‌ها به گویه‌های مختلف پایداری اقتصادی که کوچک‌تر یا مساوی ۳ بوده است، ۲۹۳ است. ارزش مشاهده‌شده در این طبقه‌بندی ۰/۷۷ بوده است. همچنین تعداد پاسخ‌های که در طبقه‌بندی ۲ قرار گرفته است و به عبارتی بزرگ‌تر از ۳ بوده است، ۸۸ مورد بوده است. با توجه به اینکه ارزش آزمون در Binomial Test ۰/۵۰ لحاظ شده است و در گروه ۲ ارزش مشاهده‌شده ۰/۲۳ بوده است ($p < ۰/۵۰$) و همچنین براساس اینکه میانگین پایداری شاخص اقتصادی کمتر از ۳ و به میزان ۲/۸۲۴۱ بوده است و سطح معنی‌داری نیز کوچک‌تر از ۰/۰۵ شده است، میزان پایداری محله‌ای اقتصادی در محله مورد مطالعه (اکباتان) در سطح پائینی قرار گرفته است. علت نبود پایداری اقتصادی در محله مورد مطالعه ناشی از نبود برنامه‌های اشتغال از سوی مدیریت شهری است و اینکه سطح اشتغال بخش خصوصی در این محله پایین است.

جدول ۹. میزان معنی‌دار بودن پایداری محله‌ای شاخص اقتصادی در محله اکباتان با آزمون (Binomial Test)

متغیر	طبقه‌بندی	تعداد	ارزش مشاهده‌شده	ارزش آزمون	سطح معنی‌داری
پایداری اقتصادی	گروه ۱	۲۹۳	۰/۷۷	۰/۵۰	۰/۰۰۰ ^a
	گروه ۲	۸۸	۰/۲۳		
	جمع	۳۸۱	۱/۰۰		

a مبتنی بر شاخص تقریبی Z

منبع: نگارندگان

شاخص زیست‌محیطی پایداری محله‌ای

شاخص زیست‌محیطی پایداری محله‌ای، متغیرهایی مانند آلودگی هوا، صوتی و بصری، نظافت و پسماند، ظرفیت قابل تحمل و فضای سبز را دربرمی‌گیرد.

جدول ۱۰. آمار توصیفی گویه‌های شاخص زیست‌محیطی پایداری محله‌ای

نشانگر شاخص	شاخص‌های آماری						گویه‌های متناظر با مقوله پایداری
	میانگین	خیلی کم (۱)	کم (۲)	متوسط (۳)	زیاد (۴)	خیلی زیاد (۵)	
آلودگی هوا، صوتی و بصری ۳/۶۷۶	۴/۰۲	۴۴	۳۰۱	۳۶	۰	۰	فراوانی در محله آرامش کافی دارم.
		۱۱/۵	۷۹	۹/۴	۰	۰	درصد
	۳/۶۰	۳۸	۱۹۷	۱۱۶	۱۵	۱۵	فراوانی سروصدای موجود در محله، محل آسایش ساکنان نیست.
		۱۰	۵۱/۷	۳۰/۴	۳/۹	۳/۹	درصد
	۳/۵۳	۳۸	۱۴۸	۱۸۰	۸	۷	فراوانی ساختمان‌ها و دیوارهای محله زیبایی لازم را دارند.
		۱۰	۳۸/۸	۴۷/۲	۲/۱	۱/۸	درصد
نظافت و پسماند ۳/۷۷۵	۳/۶۸	۵۱	۱۷۷	۱۳۲	۲۱	۰	فراوانی مبلمان شهری مناسب مانند نیمکت در معابر، یکدست‌بودن کیوسک تلفن و روزنامه‌فروشی و آب‌نما و... وجود دارد.
		۱۳/۴	۴۶/۵	۳۴/۶	۵/۵	۰	درصد
	۳/۵۵	۲۱	۱۹۶	۱۴۲	۱۴	۸	فراوانی محله ما هوای سالمی دارد.
		۵/۵	۵۱/۴	۳۷/۳	۳/۷	۲/۱	درصد
	۴/۱۷	۱۶۸	۱۴۰	۵۰	۱۵	۸	فراوانی از خدمات شهرداری در زمینه جمع‌آوری مناسب زباله رضایت دارم.
		۴۴/۱	۳۶/۷	۱۳/۱	۳/۹	۲/۱	درصد
۲/۶۲	۷	۴۵	۱۴۸	۱۵۹	۲۲	۲۲	فراوانی در محله ما، مراکز خرید زباله قابل بازیافت به اندازه کافی وجود دارد.
		۱/۸	۱۱/۸	۳۸/۸	۴۱/۷	۵/۸	درصد

ادامه جدول ۱۰. آمار توصیفی گویه‌های شاخص زیست‌محیطی پایداری محله‌ای

شاخص میانگین	میانگین	خیلی کم (۱)	کم (۲)	متوسط (۳)	زیاد (۴)	خیلی زیاد (۵)	شاخص‌های آماری	گویه‌های متناظر با مقوله پایداری
ظرفیت قابل تحمل ۳/۱۷۵	۱/۹۱	۱۶	۲۹	۲۱	۱۵۲	۱۶۳	فراوانی درصد	با افزایش جمعیت محله موافق هستیم.
	۱/۹۵	۸	۵۱	۱۴	۱۵۰	۱۵۸	فراوانی درصد	با افزایش تعداد ساختمان‌ها و بلوک‌ها در محله موافق هستیم.
	۳/۳۵	۰	۱۶۱	۱۹۱	۲۹	۰	فراوانی درصد	محله توان لازم را در ارائه خدمات آموزشی، بهداشتی، تجاری، ورزشی و فرهنگی برای جمعیت موجود دارد.
	۳/۸۲	۵۷	۲۵۱	۴۳	۸	۲۲	فراوانی درصد	در محله با کاهش فشار یا قطع گاز مواجه نیستیم.
	۴/۰۳	۱۰۸	۲۰۷	۴۳	۱۵	۸	فراوانی درصد	در محله با مشکل قطع آب و برق مواجه نیستیم.
	۳/۸۱	۳۶	۲۷۱	۴۶	۲۱	۷	فراوانی درصد	معاير موجود در محله، پاسخگوی نیاز ساکنان بوده است.
فضای سبز ۳/۷۲	۳/۹۸	۷۹	۲۳۶	۵۱	۸	۷	فراوانی درصد	فضای سبز کافی برای جمعیت موجود در محله وجود دارد.
	۳/۴۶	۳۰	۱۴۵	۱۷۷	۲۹	۰	فراوانی درصد	تعداد پارک‌های محله به اندازه کافی بوده است.
نظافت و پسماند ۳/۷۷۵	۴/۱۶	۱۱۰	۲۲۹	۳۵	۷	۰	فراوانی درصد	نظافت کوچه و خیابان و مجاری آب محله، در حد قابل قبولی است.
	۴/۱۶	۱۲۵	۱۹۱	۶۵	۰	۰	فراوانی درصد	مخازن زباله در معابر محله، به اندازه کافی وجود دارد.

منبع: نگارندگان

میزان پایداری محله‌ای در بعد زیست‌محیطی

جدول ۱۱ آمار توصیفی پایداری محله‌ای را در شاخص زیست‌محیطی نشان می‌دهد. میانگین بعد زیست‌محیطی ۳/۵۱۶۶ به دست آمده است.

جدول ۱۱. آمار توصیفی متغیر پایداری محله‌ای در شاخص زیست‌محیطی

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف معیار	کمترین	بیشترین
پایداری زیست‌محیطی	۳۸۱	۳/۵۱۶۶	۰/۳۷۳۱۴	۲/۵۹	۴/۲۹

منبع: نگارندگان

با توجه به نتایج جدول ۱۲، ۵۲ پاسخ به گویه‌های مختلف پایداری زیست‌محیطی داده شده است که کوچک‌تر یا مساوی ۳ بوده است. ارزش مشاهده‌شده به طبقه‌بندی ۰/۱۴ بوده است. همچنین ۳۲۹ پاسخ در طبقه‌بندی ۲ قرار گرفته است که به عبارتی بزرگ‌تر از ۳ بوده است. با توجه به اینکه ارزش آزمون در Binomial Test ۰/۵۰ لحاظ شده است و ارزش مشاهده‌شده در گروه ۲ عدد ۰/۸۶ را نشان می‌دهد ($p > 0.50$) و همچنین براساس اینکه سطح معنی‌داری در این جدول کمتر از ۰/۰۵ بوده است، فرضیه H_0 رد می‌شود و فرضیه H_1 تأیید می‌شود. در نتیجه، میزان پایداری محله‌ای از لحاظ بعد زیست‌محیطی در محله مورد مطالعه (اکباتان) در سطح بالایی قرار گرفته است. فضای سبز زیاد در بین

بلوک‌های محله و نیز وجود مخازن کافی زباله و نظافت قابل قبول معابر از دلایل پایداری زیست‌محیطی محله مورد مطالعه بوده است.

جدول ۱۲. میزان معنی‌دار بودن پایداری محله‌های زیست‌محیطی در محله اکباتان با آزمون نسبت (Binomial Test)

متغیر	طبقه‌بندی	تعداد	ارزش مشاهده‌شده	ارزش آزمون	سطح معنی‌داری
پایداری زیست‌محیطی	گروه ۱	۵۲	۰/۱۴	۰/۵۰	۰/۰۰۰ ^a
	گروه ۲	۳۲۹	۰/۸۶		
	جمع	۳۸۱	۱/۰۰		

a مبتنی بر شاخص تقریبی Z

منبع: نگارندگان

شاخص کالبدی پایداری محله‌ای

شاخص کالبدی شامل متغیرهایی مانند پویایی و سازگاری، خوانایی، تنوع و دسترسی می‌شود.

جدول ۱۳. آمار توصیفی گویه‌های شاخص کالبدی پایداری محله‌ای

گویه‌های متناظر با مقوله پایداری	شاخص‌های آماری	خیلی زیاد (۵)	زیاد (۴)	متوسط (۳)	کم (۲)	خیلی کم (۱)	میانگین شاخص
تغییرات فیزیکی در محله مانند تغییرات در تجهیزات و تأسیسات شهری موجب بهبود وضعیت محله شده است.	فراوانی	۸	۲۳	۲۴۲	۸۰	۲۸	۳/۲۵
	درصد	۲/۱	۶	۶۳/۵	۲۱	۷/۳	
	فراوانی	۷	۳۱	۲۳۴	۱۰۲	۷	۳/۱۹
	درصد	۱/۸	۸/۱	۶۱/۴	۲۶/۸	۱/۸	
تغییرات فیزیکی در محله مانند تغییرات در تجهیزات و تأسیسات شهری موجب افزایش آرامش و کیفیت زندگی ساکنان شده است.	فراوانی	۱۵	۱۴۴	۱۳۳	۷۵	۱۴	۲/۸۱
	درصد	۳/۹	۳۷/۸	۳۴/۹	۱۹/۷	۳/۷	
	فراوانی	۸	۱۵۸	۱۷۷	۳۱	۷	۲/۶۶
	درصد	۲/۱	۴۱/۵	۴۶/۵	۸/۱	۱/۸	
در محله ساختمان‌ها و بلوک‌های قدیمی و فرسوده وجود ندارد.	فراوانی	۷	۱۴۱	۱۷۵	۵۸	۰	۲/۷۵
	درصد	۱/۸	۳۷	۴۵/۹	۱۵/۲	۰	
	فراوانی	۰	۲۹	۵۳	۲۳۳	۶۶	۳/۸۸
	درصد	۰	۷/۶	۱۳/۹	۶۱/۲	۱۷/۳	
مرز این محله از سایر محلات هم‌جوار به‌خوبی قابل تشخیص است.	فراوانی	۰	۲۲	۹۴	۲۴۳	۲۲	۳/۷۰
	درصد	۰	۵/۸	۲۴/۷	۶۳/۸	۵/۸	
	فراوانی	۱۶	۲۱	۲۶۳	۷۴	۷	۳/۰۹
	درصد	۴/۲	۵/۵	۶۹	۱۹/۴	۱/۸	
در محله افراد با فرهنگ و درآمدهای متفاوت توانایی تهیه مسکن را دارند.	فراوانی	۰	۷	۶۵	۲۵۷	۵۲	۳/۹۳
	درصد	۰	۱/۸	۱۷/۱	۶۷/۵	۱۳/۶	
	فراوانی	۰	۱۴	۵۲	۲۳۲	۸۳	۴/۰۱
	درصد	۰	۳/۷	۱۳/۶	۶۰/۹	۲۱/۸	
محله ما فضاهای جذاب و متنوع دارد.	فراوانی	۰	۰	۱۲۹	۲۱۵	۳۷	۳/۷۶
	درصد	۰	۰	۳۳/۹	۵۶/۴	۹/۷	
	فراوانی	۰	۱۴	۱۴۶	۷۵	۴۶	۳/۴۰
	درصد	۰	۳/۷	۶۴/۶	۱۹/۷	۱۲/۱	
به‌صورت پیاده توانایی دسترسی به خدمات محله‌ای (مراکز آموزشی، درمانی، تجاری و اداری) محله را دارم.	فراوانی	۷	۲۳	۲۰۱	۹۱	۵۹	۳/۴۵
	درصد	۱/۸	۶	۵۲/۸	۲۳/۹	۱۵/۵	
	فراوانی	۰	۱۴	۳۷	۱۶۶	۱۶۴	۴/۲۶
	درصد	۰	۳/۷	۹/۷	۴۳/۶	۴۳	

میزان پایداری محله‌ای در شاخص کالبدی

جدول ۱۴ آمار توصیفی پایداری محله‌ای را در بعد کالبدی نشان می‌دهد. میانگین بعد کالبدی ۳/۴۳۸۵ به دست آمده است. پایین‌ترین میزان پاسخ به گویه‌ها برابر با ۲/۴۳ و بالاترین میزان ۴/۶۴ بوده است.

جدول ۱۴. آمار توصیفی متغیر پایداری محله‌ای در شاخص کالبدی

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف معیار	کمترین	بیشترین
پایداری کالبدی	۳۸۱	۳/۴۳۸۵	۰/۳۴۷۳۸	۲/۴۳	۴/۶۴

منبع: نگارندگان

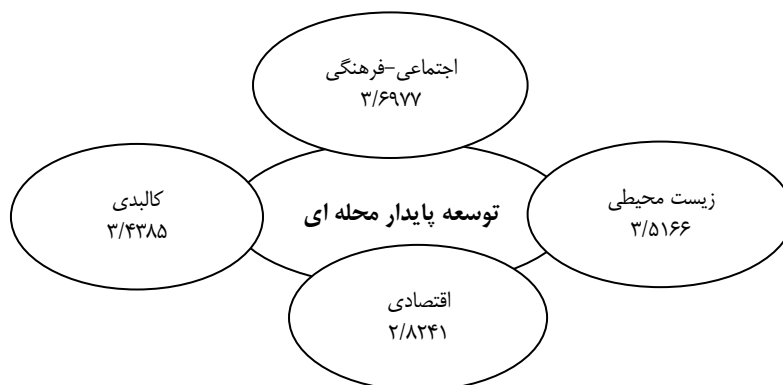
با توجه به نتایج جدول ۱۵، ۲۹ پاسخ به گویه‌های مختلف پایداری کالبدی داده شده است که کوچک‌تر یا مساوی ۳ بوده است. ارزش مشاهده‌شده به طبقه‌بندی ۰/۰۸ بوده است. همچنین ۳۵۲ پاسخ در طبقه‌بندی ۲ قرار گرفته است که بزرگ‌تر از ۳ بوده است. با توجه به اینکه ارزش آزمون در Binomial Test ۰/۵۰ لحاظ شده و ارزش مشاهده‌شده در گروه ۲، ۰/۹۲ بوده است ($p > ۰/۵۰$) و همچنین براساس اینکه سطح معنی‌داری در این جدول کمتر از ۰/۰۵ بوده است، فرضیه H_0 رد می‌شود و فرضیه H_1 تأیید می‌شود. در نتیجه، میزان پایداری محله‌ای در بعد کالبدی در محله مورد مطالعه (اکباتان) در سطح بالایی قرار گرفته است. تنوع خدماتی در سطح محله، دسترسی مناسب به حمل‌ونقل عمومی و کیفیت مناسب پیاده‌روها و معابر از علل پایداری کالبدی در سطح محله مورد مطالعه بوده است.

جدول ۱۵. میزان معنی‌دار بودن پایداری محله‌ای شاخص کالبدی در محله اکباتان با آزمون (Binomial Test)

متغیر	طبقه‌بندی	تعداد	ارزش مشاهده‌شده	ارزش آزمون	سطح معنی‌داری
گروه ۱	≤ 3	۲۹	۰/۰۸		
گروه ۲	> 3	۳۵۲	۰/۹۲	۰/۵۰	۰/۰۰۰ ^a
جمع	—	۳۸۱	۱/۰۰		

a مبتنی بر شاخص تقریبی Z

منبع: نگارندگان

نمودار ۱. میانگین شاخص چهارگانه پایداری محله

مأخذ: نگارندگان

بعد اجتماعی-فرهنگی شامل بالاترین میانگین می‌شود و مقدار آن برابر با ۳/۶۹۷۷ است. بعد زیست‌محیطی با مقدار ۳/۵۱۶۶ در رتبه دوم قرار گرفته است. بعد کالبدی نیز با میانگین ۳/۴۳۸۵ در جایگاه سوم قرار گرفته است. بعد اقتصادی

با توجه به میانگین به‌دست‌آمده در پژوهش از حد متوسط طیف لیکرت یعنی عدد ۳ پایین‌تر است و عدد ۲/۸۲۴۱ نشان می‌دهد این محله از لحاظ اقتصادی ناپایدار تلقی می‌شود. ضعف مشارکت و تعاون لازم بین مجموعه مدیریت شهری در محله مورد مطالعه با بخش خصوصی و نیز نبود برنامه‌های اشتغال از دلایل اصلی این ناپایداری است. میانگین شاخص چهارگانه پایداری محله‌ای به این شرح است: زیست‌محیطی: ۳/۶۶۱۵، اجتماعی و فرهنگی: ۳/۷۷۹۶، کالبدی: ۳/۵۸۳۴، اقتصادی: ۲/۱۴۲۸.

میزان پایداری محله‌ای کلی در محله مورد مطالعه

در ادامه، ابعاد چهارگانه توسعه پایدار محله‌ای در هم ادغام می‌شوند که نتیجه آن‌ها در جدول ۱۶ و ۱۷ مشاهده می‌شود. این جدول‌ها پایداری کلی را در سطح محله مورد مطالعه نشان می‌دهد. طبق جدول ۱۶، میانگین پایداری کلی در سطح محله اکباتان ۳/۵۲۸۶ بوده است. با توجه به اینکه این میزان بالاتر از حد متوسط طیف لیکرت (۳) بوده است، پایداری در محله در سطح بالایی قرار گرفته است.

جدول ۱۶. میزان معنی‌دار بودن متغیر پایداری محله‌ای کلی

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف معیار	کمترین	بیشترین
پایداری کلی	۳۸۱	۳/۵۲۸۶	۰/۲۷۷۳۱	۲/۶۶	۴/۰۲

منبع: نگارندگان

با توجه به نتایج جدول ۱۷، ۳۰ پاسخ به گویه‌های مختلف پایداری کلی داده شده است که کوچک‌تر یا مساوی ۳ بوده است. ارزش مشاهده‌شده به طبقه‌بندی ۰/۰۸ بوده است. همچنین ۳۵۱ پاسخ در طبقه‌بندی ۲ قرار گرفته است و به عبارتی بزرگ‌تر از ۳ بوده است. با توجه به اینکه ارزش آزمون در Binomial Test ۰/۵۰ لحاظ شده و ارزش مشاهده شده در گروه ۲ عدد ۰/۹۲ را نشان داده است ($p > 0.50$) و همچنین براساس اینکه سطح معنی‌داری در این جدول کمتر از ۰/۰۵ بوده است، فرضیه H_0 رد می‌شود و فرضیه H_1 تأیید می‌شود. در نتیجه، میزان پایداری محله‌ای کلی، در محله مورد مطالعه (اکباتان) در سطح بالایی قرار گرفته است. براساس آزمون، فرضیه صفر، رد و فرضیه تحقیق تأیید شده است.

جدول ۱۷. میزان معنی‌دار بودن متغیر پایداری محله‌ای در محله اکباتان با آزمون (Binomial Test)

متغیر	طبقه‌بندی	تعداد	ارزش مشاهده‌شده	ارزش آزمون	سطح معنی‌داری
پایداری کلی	گروه ۱	۳۰	۰/۰۸	۰/۵۰	۰/۰۰۰ ^a
	گروه ۲	۳۵۱	۰/۹۲		
	جمع	۳۸۱	۱/۰۰		

a مبتنی بر شاخص تقریبی Z

منبع: نگارنده

نتیجه‌گیری

هدف نهایی در توسعه محله‌ای، مردم و تأمین نیازهای اولیه و اساسی آن‌ها با توجه به محیط زندگی است. رسیدن به این هدف فقط از طریق ارج نهادن به مشارکت جمعی در قالبی نظام‌یافته میسر است. مسائل توسعه پایدار و راه‌حل‌های آن در سطوح خرد شهری ریشه دارند؛ بنابراین، مدیریت محله‌ای (حکومت محلی) اصلی‌ترین نیروی محرک برای یکپارچه‌سازی تمام بازیگران در فرایند ساخت شهر محسوب می‌شود. براین اساس، عدم تمرکز، مشارکت همگانی، شراکت بین شهر، دولت، جامعه مدنی و بخش خصوصی را در پی دارد که ابزارهای اصلی نبرد شهرها برای پاسخگویی به نیازهای اجتماعی و پایداری توسعه هستند.

براساس تحلیل‌ها، محله اکباتان به لحاظ پایداری محله‌ای با توجه به شاخص‌های توسعه پایدار، از پایداری محله‌ای بالایی برخوردار بوده است و در نتیجه محله‌ای پایدار محسوب شده است. محله مورد مطالعه از نظر ابعاد پایداری، از لحاظ شاخص‌های اجتماعی- فرهنگی، زیست‌محیطی و کالبدی به ترتیب با میانگینی برابر ۳/۶۹۷۷، ۳/۵۱۶۶ و ۳/۴۳۸۵ پایدار شناخته شده است و در بعد اقتصادی با میانگین ۲/۸۲۴۱ ناپایدار تلقی شده است، اما به لحاظ پایداری کلی محله اکباتان با میانگین ۳/۵۲۸۶ بالاتر از میانگین ۳ در طیف لیبرت قرار گرفته است و با توجه به اینکه سطح معنی‌داری در پایداری کلی کوچک‌تر از ۰/۰۵ بوده است، ضمن رد فرضیه H0، فرضیه تحقیق تأیید شده و یک محله پایدار شناخته شده است که پایداری بالایی دارد.

منابع

۱. کریمی، سرگل، ۱۳۸۵، نقش مدیریت محلی و شورایی‌ها در توسعه محله‌ای، نمونه موردی: محله اوین، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی.
۲. کریمی، سرگل، ۱۳۸۸، جایگاه توسعه در مقیاس خرد و محله‌ای در توسعه پایدار شهری، نمونه موردی: محله اوین، فصل‌نامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، سال اول، شماره سوم، صص ۸۱-۹۳.
۳. سرایی، محمد حسین، لطفی، صدیقه و ابراهیمی، سمیه، ۱۳۸۹، ارزیابی و سنجش سطح پایداری در توسعه محلات شهر بابلسر، مجله پژوهش و برنامه ریزی شهری، سال اول، شماره دوم، صص ۳۷-۶۰.
۴. پورطاهری، مهدی، سجاسی قبادری، حمدالله، صادقلو، طاهره، ۱۳۸۹، سنجش و اولویت بندی پایداری اجتماعی در مناطق روستایی با استفاده از تکنیک رتبه بندی بر اساس تشابه حل ایده آل فازی (مطالعه موردی: دهستان حومه بخش مرکزی شهرستان خدابنده، فصل‌نامه پژوهش‌های روستایی، سال اول، شماره ۱، صص ۱-۳۱).
۵. بیگلری، شادی، ۱۳۸۹، ارزیابی عملکرد مدیریت شهری در پایداری محله ای ناحیه ۲ شهرداری منطقه ۴ تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.
۶. معصومی، سلمان، ۱۳۹۰، توسعه محله ای در راستای پایداری کلانشهر تهران، اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران، نشر جامعه و فرهنگ تهران.
۷. مطوف، شریف، رحیمی، زهره، ۱۳۸۷، توسعه دارایی مینا رهیافتی مؤثر در حل معضلات مسکونی محلات شهری، محله شهر نگار، سال هفتم، شماره ۴۷.
8. Azkia, M. and Ghaffari, G., 2011, **Sociology development**, 9th Edition, Kayhan Publication, Tehran. (In Persian)
9. Barton, H., Grant, M. and Guise, R., 2003, **Shaping neighborhood's: For local health and global sustainability**, Spon press, London and New York.
10. Barton, H., 2000, **Sustainable Coommunities: the potential for eco- neighbourhods**, Earthscan Publication Ltd, London.
11. Biglari, S., 2010, **Performance evaluation of urban management in neighborhood sustainability district2-area4 of the Tehran municipality**,
12. Brohman, J., 2002, **Popular development: Rethinking the theory and practice of development**, Translated by: Eftekari, A. R. and Tavakkoli, M., 1st Edition, The Commercial Publishing Company, Tehran. (In Persian)
13. Ebrahimzade, E., 2010, **Land use and environmental planning in south east of Iran**, 1st Edition, Ettelaat Publication, Tehran. (in Persian)
14. Eftekhri, A., Sojasi, H. and Sadeghloo, T., 2013, **Content analysis of the status of rural sustainable development in programs after the islamic revolution, kournal of human geography research**, Vol. 45 course, No. 3, PP. 19- 38. (In Persian)
15. Fatahi, A., Khorasani, M. and Paidar, A., 2012, **Quality of life and human development**, 1st Edition, Entekhab Publication, Tehran. (In Persian)

16. Jozsa, A. and Brown, D., 2005, **Neighborhood sustainability indicators report on a best practice workshop, school of urban planning**, McGill University and the Urban Ecology Center, Montreal.
17. Karimi, S. and Tavakkolinia, J., 2009, **Development position in small and neighborhoods in urban sustainable development (Case study: Evin neighborhood)**, Journal of Human Geography, Vol. 1, No. 3, PP. 81- 93. *(In Persian)*
18. Karimi, S., 2006, **The role of local management and neighborhoods councils in the neighborhood development (Case study: Evin neighborhood)**, M.A Thesis, Supervisor: Tavakkolinia, J., Shahid Beheshti University. *(In Persian)*
19. Harris, M. J., 2000, **Basic principles of sustainable development**, Global Development and Environment Institute, Working paper, Tufts University, No. 22, p p 1-4.
20. Leonard, Liam & Kenny, paula(2010); sustainable justice and the community, advanced in ecopolitics, Emerald group.publishing, Howard House, wagon Lane, Bingley.
21. Masumi, S., 2011, **Neighborhood sustainability in order to stability of Tehran megalopolis**, Department of Social and Cultural Studies, Tehran Municipality, Jamee and Farhang Publication, Tehran. *(In Persian)*
22. Meter, K., 1999, **Neighborhood sustainability indicators guidebook, crossroads resource center**, Urban Ecology Coalition, Minneapolis, Minnesota.
23. Momeni, M., Shamskooshki, H. and Javadian, M., 2011, **Application of neighborhoods council associations in sustainable urban management based on citizen participation**, Procedia Engineering, No. 21, pp. 65- 71.
24. Motavvaf, S. and Rahimi, Z., 2008, **Asset-based development an effective approach in solving residential problem of neighborhoods**, Shar Negar Journal, Vol. 8, No. 47, PP. 42- 49. *(In Persian)*
25. Phillips, R. and Pittman, H. R., 2009, **An introduction to community development**, Routledge Taylor & Francis Group publication, London & New york.
26. Poortaheri, M., Sojasi, H. and Sadeghloo, T., 2010, **Assess and prioritize social sustainability in rural areas, using ranking techniques based on the fuzzy similarity to ideal solution; (Case study: Home rural district in central part of Khodabandeh city)**, Journal of Rural Researches, Vol. 1, No. 1, PP. 1- 31. *(In Persian)*
27. Daniels, R. M., 2001, **Creating sustainable community programs examples of collaborative public administration**, Praeger Publishers, Westport, Connecticut, London.
28. Richards, G. and Hall, D., 2002, **Tourism and sustainable community development**, Routledge Taylor & Francis Group publication, London & New York.
29. Roseland, M., 2000, **Sustainable community development: Integrating environmental, economic, and social objectives**, Progress in Planning, No. 73, PP. 73- 132.
30. Roseland, M., 2005, **Toward sustainable communities, resources for citizens and their governments**, New Society Publishers, Canada.
31. Sarayi, M., Lotfi, S. and Ebrahimi, S., 2010, **Evaluation and assessment of sustainability level in community development of the Babolsar city**, Research and Urban Planning Journal, Vol. 1, No. 2, PP. 37- 60. *(In Persian)*
32. Shih-Liang, C. and Shu-Li, H., 2004, **A systems approach for the development of a sustainable community-the application of the sensitivity model (SM)**, Journal of Environmental Management, No. 72, PP. 133- 147.
33. Willis, M., 2006, **Sustainability: The issue of our age, concern for local government, public management**, Vol. 88, No. 7, PP. 1- 6.
34. Sung Heui, Cho. and Tae Kyung L., 2011, **A study on building sustainable communities in high-rise and high-density apartments e Focused on living program**, Building and Environment, No. 46, PP. 1428- 1435.